

EL LLENGUATGE JURÍDIC I ADMINISTRATIU EN LA CONFORMACIÓ DE LES LLENGÜES: EL CAS DEL LLATÍ

per Carles DUARTE I MONTSERRAT

Cap de la Secció d'Estudis de Llengua Catalana i Llenguatge Administratiu de l'Escola
d'Administració Pública de Catalunya

4

1) *Presentació*

Un dels aspectes més interessants d'estudiar del llarg i complex procés de conformació del llenguatge humà és l'aplicació d'aquest llenguatge humà a uns usos formalitzadors.

¿Quina mena de canvis lingüístics es produeixen dins el llenguatge humà en la seva incorporació a aquests usos formals?

Certament que no ens referim als canvis mecànics independents del significat, que es desenvolupen essencialment sense vinculació amb les activitats o les funcions socials del llenguatge.

Ens referim a canvis que tenen, des del punt de vista lingüístic, implicacions semàntiques, i que, de fet, transcendeixen la pròpia realitat lingüística i reflecteixen modificacions del medi social en què la llengua actua com a vehicle de comunicació.

Així, posem per cas, el contracte és un document formalitzador d'un pacte. I de segur que prèviament a l'existència de contractes hi hagueren pactes que no tingueren una concreció escrita d'aquest tipus. Amb el sorgiment del document escrit d'ordre contractual, desapareixia com a única via l'entesa oral de caràcter estrictament particular (que de primer es mantingué com a via predominant, després paral·lela i amb la mateixa força que la via escrita, i finalment acabà desapareixent) i apareixia un document públic que es conservava. Les innovacions lingüístiques individuals, posteriorment assumides i practicades com a canvis col·lectius d'una comunitat lingüística, que originà l'ús del document havien de ser significatives i probablement vinculades a la necessitat d'una major precisió, exigida, d'una banda, per la persistència del document escrit i, de l'altra, pel seu caràcter públic.

La funció d'àrbitre o jutge, que possiblement ja existia abans, ara es consolidava i prenia una importància especial, perquè, en produir sentències es-

crites sobre documents escrits, creava una jurisprudència matisadora. No cal remarcar ací la gran influència que, en la configuració i en la interpretació de la terminologia jurídica, té la jurisprudència.

Si passéssim ara als documents administratius, aquest procés de formalització esdevé potser encara més evident i sistemàtic quan apareixen els primers testimonis d'Administració pública dins les societats humanes de caire suprafamiliar, en què sorgiren les primeres formes de delegació o assumpció de la gestió de certs interessos col·lectius per part d'alguns dels membres de la comunitat. Com sabem, la importància del funcionariat dins l'estructuració social de certes cultures de l'antiguitat és indiscutible. Doncs bé, l'existència d'aquest funcionariat professional, que trobem per exemple entre els sumeris de la Mesopotàmia del segon mil·lenni a.C. (amb els *ensi*, els *sukkal*, els *shagin*, etc.), devia menar a la progressiva fixació d'un llenguatge administratiu coherent i matisat.

D'altra banda, aquests canvis lingüístics generats per aquestes modificacions dels usos de les llengües devien tenir repercussions en un termini immediat i mitjà en el conjunt de l'estructura d'aquestes llengües.

Però deixem aquestes consideracions prèvies, que ens han ajudat a situar l'objectiu d'aquest treball, i passem ja a analitzar en el cas del llatí la funció que compleix el llenguatge administratiu i jurídic en el procés de conformació d'aquesta llengua.

2) *L'origen de la llengua llatina*

El llatí és una llengua indoeuropea del grup itàlic amb un grau important de diferenciació respecte als altres dialectes indoeuropeus occidentals, que ha estat atribuït als contactes amb pobles diversos (*celtes*, *lígurs*, *illiris*, *sorotapes*, etc.).¹

En tot cas, en el llatí trobem petjades de situacions de primerencs contactes amb d'altres llengües. Així: a) de l'*etrusc* sembla que el llatí manleva el sistema de noms personals (*praenomen*, *nomen gentile i cognomen*) o mots com ara *miles* o *satelles*; b) del *sabí*, dialecte itàlic parlat a la vall del Tíber mitjà que tingué una important influència en el llatí, manleva mots amb /f/ medial, enfront de la /b/ netament llatina, provinent de /bh/ (per exemple: *scrofa*, *rufus*, etc.); mots amb la /s/ medial conservada, enfront del rotacisme —pas de /s/ a /r/— general en llatí (per exemple: *caseus*, etc.); mots amb *l-*, provinent de la característica evolució del sabí de /d/ a /l/, enfront del manteniment de /d/ que hauríem d'esperar en llatí (ens apareixen, doncs, com a sabinismes: *lingua*, *lacrima*, etc.); c) del substrat anomenat mediterrani provenen mots llatins de noms de plantes o de termes geogràfics (per exemple: *cupressus*, *menta*, etc.); etc.

1. Veg. per exemple L. R. PALMER, *The Latin Language*, Faber and Faber. Cito de la versió castellana: *Introducción al latín*, Barcelona (ed. Planeta) 1974. Concretament el capítol II.

D'altra banda, sembla que els antecessors de la comunitat de la llengua llatina s'introduïren en el Laci a l'entorn de l'any 1000 a.C.²

3) *El llatí arcaic*

Hi ha un acord prou general a considerar el llatí pre-literari com una llengua eminentment rústica, parlada per una població reduïda de caràcter agrícola i ramader.

I la veritat és que el llatí pre-clàssic que trobem per exemple a Cató corrobora aquesta pressuposició per l'ús que fa d'un vocabulari agrícola o ramader matisat i complet, al costat d'un vocabulari abstracte poc precís i incomplet.³

Deixarem per a un moment posterior d'aquest treball l'exposició sobre la funció que acomplí el llenguatge jurídic i administratiu en el que Marouzeau anomenà la conquesta de l'abstracte⁴ en la llengua llatina. Però, en canvi, és bo de constatar ací els rastres deixats per aquest llatí arcaic dins el llenguatge jurídic i administratiu del llatí.

Testimonis ben significatius són els que ens forneix el mateix Marouzeau: «*les stipulations d'un traité* (stipulari), *rapellent la rupture symbolique de la paille* (stipula); *le verbe qui exprime la promulgation d'une loi* (promulgare) *doit sans doute être mis en rapport avec mulgere, presser ou traire; la confiscation* (confiscare) *rappelle le fiscus, sac de sparterie à mettre l'argent* (cf. *fiscina, fiscella, moule à fromage blanc*)».⁵

D'altra banda, la relació entre el llenguatge jurídic i administratiu i la llengua arcaica no es limitava pas als processos de formació de terminologia, sinó que hi ha testimonis de documentació jurídica o administrativa amb petjades significatives del llatí arcaic, com és el cas de les *Leges XII tabularum*, que mereixen una atenció especial. Com sabem, la llengua dels usos oficials presenta una certa —més gran que la que presenten els textos literaris— reticència a la incorporació de les innovacions lingüístiques. I és per això que sovint forneixen documentació útil per al coneixement d'estats anteriors de la llengua. Ens ho recorda per exemple F. Stolz pel que fa al llatí,⁶ però també ens ho fan avinent Hoffmann, Debrunner i Scherer pel que fa al grec.⁷

2. Veg. *Ibidem*, p. 48, o Robert A. HALL JR., *External History of the Romance Languages*, Nova York (Elsevier) 1974, p. 47 i ss.

3. Veg. Jules MAROUZEAU, *Quelques aspects de la formation du latin littéraire*, París (Klincksieck) 1949, p. 109.

4. *Ibidem*, ps. 107-124 i *passim*.

5. *Ibidem*, p. 19.

6. Friedrich STOLZ, *Geschichte der lateinischen Sprache*, Walter de Gruyter. Cito de la versió castellana: *Historia de la lengua latina*, Mèxic (UTEHA) 1961. Concretament, les ps. 3, 83-84 i 86.

7. O. HOFFMANN-A. DEBRUNNER-A. SCHERER, *Geschichte der griechischen Sprache*, Walter de Gruyter. Cito de la versió castellana: *Historia de la lengua griega*, Madrid (Ed. Gredos) 1973. Concretament les ps. 84-86. Citem-ne un fragment: «*La cancelleria del estado, que para el texto de los plebiscitos, tratados y leyes tendía a una forma idiomática lo más uniforme posible, trataba naturalmente de marcar como «correcta» una de varias*

4) *Les leges XII tabularum*

Entre els documents més antics escrits en llatí hi ha les *Leges XII tabularum*, compostes pels decemvirs *legibus faciundis*, magistrats constitucionals encarregats (451 a.C.) de la seva redacció.

Hi trobem un primer progrés en el camí vers la igualtat jurídica i un principi de superació dels usos etruscos, substituïts pels costums de la comunitat de parla llatina, de petits propietaris. Aquestes lleis van ser objecte posteriorment d'una extensa i perllongada en el temps obra interpretativa.

Però el que ens interessa especialment és la importància lingüística d'aquestes *Leges XII tabularum*. D'entrada, diguem que és un text auster i concís des d'un punt de vista estilístic. Vegem-ne una mostra:

- «I. *Sei endos ious uocet, atque eat* /
- II. *Nei eat, antestator: eicitor em capitod* /
- III. *Sei caluitor pedemue struit, manom endoiacitod*».⁸

Entre els testimonis de llatí arcaic dins el fragment transcrit hi ha: *sei*, en lloc de *si*, monoftongat; les formes d'imperatiu futur en *-tod*, forma arcaica de *-to*; etc. Recordem, en tot cas, que el text originari desaparegué i que només coneixem fragments posteriors, modernitzats. Un altre dels trets lingüístics més significatius d'aquest text és el fet que el subjecte no apareix de manera explícita, tret que ha estat posat en relació amb la influència dels primitius codis legals grecs en les *Leges XII tabularum*.⁹

Afegim-hi que es tracta d'un text molt formalístic, com hem pogut veure també en el fragment aportat. En paraules de Mario Bretonne: «*Il formalismo caratterizza il diritto decemvirale e quello che lo segue per almeno due secoli*».¹⁰

formas concurrentes a la vez y crear así normas fijas para el uso «recto de la lengua». Aquí resulta el carácter conservador propio de toda lengua oficial escrita: a lo nuevo se le niega hasta donde se puede el reconocimiento y la igualdad de derechos» (p. 84).

8. Cito de la versió publicada com a apèndix a l'edició CICERÓ, *Des lois*, París (C. L. F. Panckoucke) 1840, a cura de M. J. MANGEART, ps. 249-288. S'hi transcriuen també la restauració i els desenvolupaments fets per Funccius, que reproduïm tot seguit en la part que fa referència al fragment transcrit: «I. *Si quis alterum ad iudicis tribunal vocaverit, iste statim sine tergiversatione compareat*/II. *Quodsi vocatus non compareat, vel ad iudicis tribunal sequi nolit: qui eum vocavit, praesentes aliquot cives ad testimonium dicendum invitato. Deinde adversarium tergiversantem apprehendito: ut in jus, quasi imaginaria vi, captivus ducatur*/III. *Si vocatus frustretur, aut in fugam se dare studeat, in eum manus injicito*» (p. 255).

9. Veg. L. R. Palmer, *op. cit.*, ps. 125 i 73.

10. Mario BRETONNE, *Diritto e pensiero giuridico romano*, Florència (Sansoni) 1976, p. 7. De la mateixa font: «*Ogni atto giuridico, privato o pubblico, esige una forma definita, la pronuncia di parole solenni e (a volte) l'osservanza di gesti rituali; la esigevano il testamento, l'alienazione di determinati beni o la costituzione di un obbligo, le azioni giudiziarie, la dichiarazione di guerra e il trattato internazionale. Il ricorso alla «forma» consentiva la soluzione al problema della certezza dei comportamenti a dei rap-*

Ara bé, aquestes lleis comportaven, malgrat el seu formalisme i, en certs casos, el seu hermetisme, un pas endavant per superar el formalisme encara més hermètic i secret que existia prèviament.

La valoració que mereixerà al llarg del temps l'estil en què foren redactades les *Leges XII tabularum* serà ben diversa. Com a petit testimoni d'aquesta diversitat de parers valgui la cita que a continuació transcriu de les *Noctes atticae* d'Aulus Gelli (segle II d.C.): «*In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemviralium, quas decemviri ejus rei gratia a populo creati composuerunt, inque duodecim tabulas conscripserunt. Eas leges quum Sextus Caecilius, inquisitis exploratisque multarum urbium legibus, eleganti atque absoluta brevitate verborum scriptas diceret: «sit» inquit «hoc» Favorinus «in pleraque earum legum parte, ita uti dicis: non enim minus cupide tabulas istas duodecim legi, quam illos decem libros Platonis. De Legibus. Sed quaedam istic esse animadvertuntur aut obscurissima, aut dura; aut levia contra nimis et remissa; aut nequaquam ita, ut scriptum est, consistentia».*¹¹

Per acabar aquests mots dedicats a les *Leges XII tabularum*, em sembla especialment important de remarcar la gran transcendència d'aquestes lleis en la vida de la societat romana durant força segles. Recordem l'elogiós comentari que en féu Ciceró, a través de Crassus, en el llibre I, cap. XLIV, de *De oratore*: «*Fremant omnes licet, dicam quod sentio: bibliothecas me hercule omnium philosophorum unus mihi uideretur XII tabularum libellus, si quis legum fontis et capita uiderit, et auctoritatis pondere et utilitatis uberitate superare*».¹² D'altra banda, un dels fets que més clarament ens informen de l'esmentada transcendència d'aquestes lleis, a part de l'extensa obra jurisprudencial que genera, és l'ensenyament que se'n feia a les escoles romanes, si més no fins a l'època de Ciceró (segle I a.C.). Ell mateix ens en parla a *De legibus*: «*Nostis quae sequuntur: discebamus enim pueri XII, ut carmen*

porti in una comunità abbastanza angusta, rivolta più al suo interno che verso l'esterno, la quale ignorava tecniche più evolute di controllo e non ne avvertiva il bisogno. Riti e formulari costituivano un insieme di segni, un linguaggio, accortamente elaborato» (p. 7).

11. Aulus GEL·LI, *Les nuits attiques*, vol. III, París (Panckoucke) 1846, a cura de Mm. E. de CHAUMONT, F. FLAMBART i E. BUISSON, p. 310. La traducció francesa que s'hi dona és: «*Ils vinrent à parler des lois décévrales que les décévirs, créés a cette fin par le peuple, rédigèrent et firent graver sur douze tables. Dans ces lois, Sextus Cécilius, que avait étudié celles de tant d'autres villes, louait la justesse exquise et la précision du style. Cela est vrai en général, répondit Favorinus, et je n'ai pas lu ces douze tables avec moins de plaisir que les dix livres de Platon sur les lois. Cependant on ne saurait se dissimuler que les lois décévrales no soient souvent très-obscurcs, barbares quelquefois, ou, par un défaut contraire, trop douces et trop traitables, quelquefois, enfin, embarrassantes dans l'application»* (llibre XX, capítol I).

12. M. T. CICERÓ, *De l'orador*, vol. I, Barcelona (Fundació Bernat Metge) 1929, a cura de Mn. Salvador Galmés, p. 53. La traducció catalana que s'hi dona és la següent: «*Baldament tothom cridi, diré el que sento: les obres juntes de tots els filòsofs, el llibret sol de les Dotze Taules, si hom mira les fonts i començaments de les lleis, em sembla, a fe, que les supera en pes d'autoritat i abundor d'utilitat*».

necessarium; quas jam nemo discit»¹³ o «*A parvis enim, Quinte, didicimus: "si in jus vocat, atque eat", ejusmodi alias leges nominare*».¹⁴

No cal dir que aquesta presència del text jurídic en l'escola devia tenir repercussions en la formació lingüística dels alumnes. Però no era pas aquesta l'única via d'influència del llenguatge jurídic i administratiu en els usos generals de la llengua llatina, com veurem tot seguit.

5) El llenguatge jurídic i administratiu en la configuració del llatí clàssic

¿Quins són els principis estilístics a nivell de prosa del llatí clàssic? Sens dubte els hem d'anar a cercar a Ciceró, el qual ens els presenta prou clarament a *De oratore*: «*quinam igitur dicendi est modus melior, nam de actione post uidero, quam ut Latine, ut plane, ut ornate, ut ad id, quodcumque agetur, apte congruenterque dicamus?*».¹⁵ Per a Ciceró (*De oratore*, llibre III), els esmentats principis es poden resumir així: el llatí pur, el domini del qual s'aconsegueix amb la lectura dels clàssics, comporta la correcció gramatical i la pronúncia romana; la claredat s'assoleix per l'ús de mots corrents, per la precisió en la utilització dels termes i de les frases i per les construccions sintàctiques ordenades i no excessivament llargues; l'elegància té a veure amb el caràcter general de l'estil, amb la seva variació, amb la tendència a l'abstracció i als plantejaments d'abast general, amb la col·locació adequada dels mots i amb el ritme; l'expressió adient comporta l'adequació de la llengua al context (la matèria, l'auditori, l'orador i l'ocasió) en què es produeix.

En tot cas, aquest principis s'aplicaven a una llengua que havia viscut una important evolució des de la seva etapa arcaica, de caràcter essencialment rural. ¿Quins són els factors que havien contribuït a superar aquest estat rural? Segons el meu parer, els més importants d'aquests factors són: la cerca de la precisió, l'enriquiment del vocabulari, l'impuls cap a l'abstracció i la preocupació per l'elegància.

¿Quina és la participació del llenguatge jurídic en l'establiment d'aquest llatí clàssic? No hi ha dubte que, d'entrada, per la mateixa naturalesa de la matèria, el llenguatge jurídic i administratiu tendeix a la precisió i a l'abs-

13. Sorpren que en les obres citades de Palmer i Marouzeau, on es reproduïx el segon fragment, no sigui esmentat aquest primer fragment, tant o més significatiu que aquell. Veg. CICERÓ, *Des lois*, ed. esmentada a la nota 8, p. 148. La traducció francesa que s'hi dona és: «*Vous savez le reste; car, dans notre enfance, nous apprenions comme un chant solennel les Douze-Tables, que personne n'apprend aujourd'hui*» (llibre II, cap. XXVIII).

14. *Ibidem*, p. 92. La traducció francesa que s'hi dona és: «*En effet, dès notre enfance nous avons appris à nommer lois des formules telles que celle-ci: «Si l'on vous cite à comparaitre en justice»*» (llibre II, cap. IV).

15. M. T. CICERÓ, *De l'orador*, vol. III, Barcelona (Fundació Bernat Metge) 1933, a cura de Mn. Salvador GALMÉS, p. 16. La traducció catalana que s'hi dona és la següent: «I doncs ¿quina mena millor de dir (perquè l'acció, en parlaré després) que expressar-vos en llatí pur, clarament, amb elegància, en estil adient i congru a qualsevol matèria de què es tracti» (llibre III, cap. X).

tracció. I certament que el llenguatge jurídic intervingué de manera remarcable en la consolidació de la cerca de precisió i d'abstracció dins la llengua llatina en el procés de la seva conformació com a llengua de cultura.

Recordem els mots encertats de Marouzeau sobre aquest punt: «*Dans la langue juridique et administrative intervient un motif supplémentaire de varier et nuancer l'expression: la préoccupation de distinguer, d'analyser, d'envisager toutes les espèces, de prévoir toutes les éventualités, d'enfermer la personne visée dans le réseau des formules, en multipliant les termes et distinguant les sens*». ¹⁶ Ell mateix en recorda els mots següents de Quintilià (segle I d.C.), en què es reconeix la propietat amb què els juristes usen els termes: «*At si major erit materia, nullum ornatum iis, qui modo non obscurer, subtrahendum puto: nam et saepe plurimum lucis affert ipsa translatio, quum etiam jurisconsulti, quorum summus circa verborum proprietatem labor est, litus esse audeant dicere, qua fluctus eludit*». ¹⁷

No oblidem, a més del fet ja esmentat de l'ensenyament de les *Leges XII tabularum* a les escoles, la notable formació jurídica d'alguns dels grans professors llatins, que sens dubte tingué repercussions en llur obra literària.

En un altre sentit, trobem testimonis de la preocupació per la precisió dins la terminologia jurídica en una obra tan allunyada d'un plantejament jurídic, si bé amb una evident preocupació lingüística, com les *Noctes Atticae* d'Aulus Gèli. Fornim-ne dos: «*Ut haec usucapio dicitur copulato vocabulo, a littera in eo tractim pronuntiat; ita pignoris capio junctae sunt partes, et producte dicebatur. Verba Catonis sunt ex primo Epistolarum quaestionum: «Pignoris capio ob aes militare, quod aes a tribuno aerario miles accipere debebat, vocabulum seorsum fit». Per quod satis dilucet hanc capionem posse dici, quasi hanc captionem, et in usu et in pignore»* ¹⁸ i «*Ea definitio si probe facta est, neque de imperio Cn. Pompeii, neque de reditu M. Ciceronis, neque de caede P. Clodii quaestio, neque alia id genus populi plebisve jussa, leges vocari possunt. Non sunt enim generalia jussa, neque de universis civibus, sed de singulis concepta: quocirca privilegia potius vocari debent, quia veteres priva dixerunt, quae nos singula dicimus (...). Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum a populo divisit: quoniam in populo omnis pars*

16. J. MAROUZEAU, *op. cit.*, p. 101.

17. QUINTILIÀ, *Institution oratoire*, vol. III, París (C. L. F. Panckoucke) 1840, a cura de C. V. OUIZILLE, p. 96. La traducció francesa que s'hi dona és la següent: «*mais si le sujet est grand, je crois qu'on n'en doit exclure aucun ornement, pourvu que ce ne soit point aux dépens de la clarté; car souvent une métaphore jette plus de jour sur la pensée, et cela est si vrai que les jurisconsultes eux-mêmes, qui s'attachent surtout à la propriété des termes, ne se sont pas fait scrupule de définir le rivage, l'endroit où le flot vient se jouer*» (llibre V, capítol XIV).

18. Aulus GELI, *Les nuits attiques*, ed. cit., vol. II, p. 46. La traducció francesa que s'hi dona és la següent: «*De même que l'on dit bien usucapio, expression composée dans laquelle la lettre a devient longue, ainsi l'on disait pignoris capio, par la réunion de deux mots, et en donnant à la lettre a la même quantité. On lit dans Caton, au premier livre de ses Questions épistolaires: «Pignoris capio était une expression consacrée spécialement pour désigner l'argent que le soldat devait recevoir du tribun trésorier». Il est donc évident que capio, mis pour captio, peut aussi bien s'unir à pignus qu'a usus*» (llibre VII, capítol X).

*civitatís omnesque ejus ordines contineantur; plebes vero ea dicitur, in qua gentes civium patriciae non insunt. Plebiscitum igitur est, secundum eum Capitonem, lex quam plebes, non populus, accipit; sed totius hujus rei jurisque, sive quum populus, sive quum plebes rogatur, sive quod ad universos pertinet, caput ipsum et origo et quasi fons rogatio est».*¹⁹

Ara bé, en aquest procés de consolidació del llatí com a llengua de cultura, també hi ha escriptors llatins que retreuen certs vicis o certes mancances al llenguatge jurídic i administratiu, sobretot el formulisme, la poca claredat expositiva, l'abús dels arcaïsmes i la reiteració excessiva. Limitem-nos a Ciceró, a qui hem d'atribuir una indubtable autoritat en l'establiment de la prosa clàssica llatina, i presentem-ne dos fragments: «*Ita est tibi iuris consultus ipse per se nihil nisi leguleius quidam cautus et acutus, praeco actionum, cantor formularum, auceps syllabarum*»²⁰ i «*Tam facilis est tota res, ut mihi permirum saepe uideatur, quum difficilium intellegatur, quid patronus uelit dicere, quam si ipse ille, qui patronum adhibet, de re sua diceret. Isti enim, qui ad nos causas deferunt, ita nos plerumque ipsi docent, ut non desideres planius dici. Easdem res autem simul ac Fufius aut uester aequalis Pomponius agere coepit, non aequae quid dicant, nisi admodum attendi, intellego; ita confusa est oratio, ita perturbata, nihil ut sit primum, nihil ut secundum, tantaque insolentia ac turba uerborum, ut oratio, quae lumen adhibere rebus debet, ea obscuritatem et tenebras adferat atque ut quodam modo ipsi sibi in dicendo obstrepere uideantur*».²¹

19. *Ibidem*, vol. II, p. 180. La traducció francesa que s'hi dona és: «*Si cette définition est juste, nous ne donnerons pas le nom de lois aux décrets sur le commandement de Cn. Pompée, sur le retour de M. Cicéron, sur le meurtre de P. Clodius, ni aux autres décrets de ce genre du populus ou de la plebs. En effet, ce ne sont pas des décrets généraux, ils ne regardent pas tous les citoyens, mais quelques particuliers; c'est pourquoi il serait plus exact de les appeler privilèges, de priva, mot anciennement usité et auquel nous avons substitué singula (...). Capiton distingue aussi dans sa définition le populus de la plebs: en effet, le mot populus embrasse tous les ordres qui composent la cité; tandis que plebs désigne le peuple, moins les familles patriciennes. Le plébiscite est donc, selon Capiton, une loi reçue par la plebs, et non par le populus. Mais tous ces termes de droit: loi, plébiscite, privilège, que le décret émane du populus ou de la plebs, ont leur origine, leur source dans la rogation*» (llibre X, capítol XX).

20. M. T. CICERÓ, *L'orador*, ed. cit., vol. I, p. 65. La traducció catalana que s'hi forneix és la següent: «*I així, per a tu, el jurisconsult per ell mateix no és res, sinó un leguleu caut i ull-viu, nunci d'accions, cantor de fórmules, caçador de síl·labes*» (llibre I, capítol LV).

21. *Ibidem*, vol. III, p. 19. La traducció catalana que s'hi dona és: «*Tan clara és tota aquesta part, que sovint em pren gran estranyesa que costi més d'entendre el que vol dir l'advocat, que si el mateix client parlava del seu afer. En efecte, els mateixos que ens confien les causes, sovint ens n'assabenten talment, que no pots desitjar una major claredat. Però les mateixes causes, així que les comença a defensar Fufi o el vostre coetani Pomponi, no entenc bé el que diuen, si no hi poso gran atenció: talment és confús el discurs, talment embullat, que no hi ha res primer, res no hi ha segon, i és tant el desavés i el tropell dels mots, que el discurs, que ha de fer llum sobre les idees, hi porta obscuritat i tenebres, i sembla, en certa manera, que en parlar, amb aquest soroll es volen ofegar ells mateixos*» (llibre III, capítol XIII).

6) *Resum*

En aquest treball, hem assajat de presentar breument una visió sintètica de l'interès que té l'estudi de la influència del llenguatge jurídic i administratiu en el procés de conformació de la llengua llatina com a vehicle de cultura.

D'entrada hem remarcat la importància de les *Leges XII tabularum*, text après a l'escola si més no fins a l'època de Ciceró, en la història de la llengua llatina. També hem destacat aquells aspectes (cerca de precisió, esperit d'abstracció, etc.) en què el llenguatge jurídic i administratiu contribuï de manera més eficaç a la preparació del llatí per a uns usos formals i elevats²² i aquells altres trets (inclinació al formulisme, tendència a la reiteració, dificultats de comprensió) en què el llenguatge jurídic i administratiu s'allunyava dels principis estilístics que emmarcarien la norma de la prosa clàssica del llatí.

22. No ens hem aturat, però, a presentar altres influències lingüístiques de caràcter concret com ara la que ens exposa Meillet en el fragment següent: «*La langue littéraire a aussi tiré parti d'un procédé qui apparaît dans les textes de lois, l'emploi du participe passé pour indiquer une condition; si ambo praesentes, sol occasus suprema tempestas esto. Ce tour précis et tout concret pour dire "la chute de soleil" est demeuré dans la langue littéraire où il joue un rôle caractéristique*» (A. MEILLET, *Esquisse d'une histoire de la langue latine*, Paris (Hachette) 1928, ps. 119-120).

